

УДК [159.923.2:141.333:130.123.4]:82-96«17»](477)(06)
DOI: <http://doi.org/10.30970/vps.2025.3202.04>

СКОВОРОДИАНА ОЛЕКСАНДРА КУЛЬЧИЦЬКОГО
(Передмова до перекладу праці О. Кульчицького «Григорій Сковорода,
філософ самопізнання і попередник персоналізму»)

Андрій Синиця

Львівський національний університет імені Івана Франка, кафедра історії філософії
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна
e-mail: andrii.synytsia.edu@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-0983-7187

У статті досліджено особливості рецепції О. Кульчицьким філософського спадку Г. Сковороди, його ідей самопізнання, серця як осередку духовного життя людини, свободи, спорідненої праці, нерівної рівності тощо. З'ясовано, як український дослідник зацікавився ідеями Сковороди, де і за яких обставин їх популяризував, яких особливостей набула запропонована ним персоналістична інтерпретація і наскільки слушними були його перекладацькі рішення у процесі пошуку німецькомовних і франкомовних відповідників для термінології, що нею послуговувався Сковорода. Продемонстровано, що Кульчицький намагається застосувати термінологічний апарат сучасної філософії для аналізу творчості Сковороди, чим демонструє актуальність ідей українського ранньомодерного мислителя сьогодні і їхнє суголосся з багатьма пізнішими концепціями – персоналізмом, екзистенціалізмом, прагматизмом, філософською антропологією й загалом філософією життя. Констатовано, що хоча філософію життя у класифікації Кульчицького і протиставлено філософії знання, сам він чітко демонструє, що для вирішення філософських проблем у нагоді стануть здобутки різних наукових підходів, зокрема структурної психології, засобами якої прагнуть осмислити людську особу в цілості її фізичних і психічних якостей, моральних запитів і духовних потреб. Встановлено, на підставі яких аргументів Кульчицький зараховує Сковороду до попередників персоналізму і засвідчує важливість його філософського спадку не лише для філософії, а й для психології і педагогіки. Зроблено висновок, що праця Кульчицького, спрямована на популяризацію вчення Сковороди на Заході сприяла зацікавленню постаттю українського мислителя в академічних колах і привертала увагу до проблем українства, виявляла тяглість вітчизняної інтелектуальної традиції і її суголосся з філософськими ідеями новітнього персоналістичного дискурсу.

Ключові слова: філософія самопізнання Г. Сковороди, персоналізм, особа, особистість, філософська антропологія.

Вступ

Творчий спадок Олександра Кульчицького насамперед становлять праці з новітньої психології, педагогіки і філософії, зокрема філософської

антропології. Не складно зауважити, що ґрунтовніше учений вникав у проблематику людини, то більше виявляв співзвучність своїх поглядів з ідеями Григорія Сковороди. Особу видатного українського філософа Кульчицький тлумачив як предтечу персоналізму – філософської концепції, що була йому найбільш близька і яка безпосередньо впливала на його власну філософську рефлексію. Але як саме проявився цей вплив? Коли? На підставі яких фактів ми взагалі можемо стверджувати, що такий вплив був? Як знання філософії Г. Сковороди дасть нам змогу ґрунтовніше зрозуміти філософію О. Кульчицького й що філософія Кульчицького дає нам для глибшого розуміння потенціалу ідей, сформованих самим Сковородою? Відповіді на ці запитання в критичній літературі дані побіжно: дослідники ще з часів К. Митровича зазвичай обмежуються констатацією того факту, що такий вплив Сковородинського вчення на філософію Кульчицького був, зрештою, як і вплив німецьких психологів В. Штерна і Ф. Лерша, філософів М. Шелера і Е. Муньє, екзистенціалістів, а також І. Канта, у якого Кульчицький «находить два основні принципи філософського думання: критичний раціоналізм та антропологічний підхід до всіх питань філософії» [Митрович, 1985, с. 7]. Водночас сьогодні маємо дослідження, в яких обґрунтовано вплив на філософські погляди Кульчицького не лише названих філософів, а й методології Брентано, почерпнутої у Твардовського і оприявленої відповідно через використання аналітичного методу, психологізм, інтроспекцію, епістемологічний та етичний абсолютизм [Honcharenko, 2020, p. 35]. Можна виокремити також дослідження, що окреслюють пізнавальну методологію Кульчицького через призму рецепції ним ідей екзистенціалізму й персоналізму, поширених у тогочасних європейських інтелектуальних колах [див., напр.: Вербова, 2024, с. 192]. Однак захоплення західною філософією – уже в часі повоєнної еміграції і проживання у Мюнхені і Сарселі (поблизу Парижа) – Кульчицький доповнив інтересом до вивчення української філософії. Він взявся всіляко популяризувати її за кордоном: у наукових публікаціях, доповідях на конференціях, виступах на різних заходах тощо. Поступово йому вдалося вибудувати самобутню систему філософського персоналізму [Synytsia, 2021] й осмислити її національні духовні першоджерела. Власне, філософські ідеї персоналізму в інтерпретації Кульчицького виявилися суголосими настановам філософії самопізнання Г. Сковороди. Як зауважує А. Карась: «...гасло Г. Сковороди “дослухайся (внемлі) себе” стало притаманним для О. Кульчицького у вигляді його філософських рефлексій» [Карась, 1995, с. 20]. Ця співзвучність може бути помітна уже на підставі аналізу поглядів Кульчицького на предмет філософії і її завдання, які наведені в «Основах філософії і філософічних наук», циклі лекцій, написаному 1949 року і вперше прочитаному в Українському вільному університеті в Мюнхені. Втім, у цьому творі Кульчицький безпосередньо не аналізує погляди самого Сковороди – він робить їх предметом власних філософських студій дещо пізніше, коли прийшло чітке усвідомлення потреби популяризації української культури на Заході, що стало фактично обов’язком тих, кому довелося опинитися за кордоном.

Тому **метою** представленого дослідження є спроба охарактеризувати особливості рецепції Олександром Кульчицьким філософського спадку Григорія Сковороди. Досягнення поставленої мети дасть змогу ґрунтовніше зрозуміти витоки персоналістичної концепції Кульчицького, а також запропоновану ним філософсько-антропологічну інтерпретацію спадку Сковороди, розвинену у творах українською, німецькою і французькою мовами. Для цього з'ясуємо, як Кульчицький зацікавився філософією Сковороди, де і за яких обставин її популяризував, охарактеризуємо основні ідеї запропонованої ним персоналістичної інтерпретації та обґрунтуємо низку перекладацьких рішень, якими він послуговувався, передаючи ідеї Сковороди німецькою і французькою мовами, що зрештою вплинуло на вибір термінів для українського перекладу його праці «Hryhorij Skovoroda, Philosoph der Selbsterkenntnis und Vorläufer des Personalismus».

Як зацікавився ідеями Сковороди?

Треба зауважити, що еволюція дослідницьких зацікавлень Кульчицького, яка привела його до філософії в цілому і до філософського вчення Г. Сковороди зокрема була доволі тривалою навіть незважаючи на те, що прослухати лекції з філософії він мав можливість у Львівському університеті ще перед Першою світовою війною. Саме тоді популярністю серед студентів Львівського університету користувався просемінар К. Твардовського, який послуговувався методологією брентанізму, а також лекції М. Вартенберга, прихильника вчення Канта [Синиця, 2024]. Однак у студентські роки Кульчицький зосередився на вивченні психології і германістики (французької мови), а займатися філософією фактично розпочав лише через чверть століття по тому. Принаймні такий висновок можемо зробити на підставі аналізу його бібліографії, вперше зібраної Б. Єржабковою [Єржабкова, 1981–1985] й доповненою пізнішими знахідками. У 30-х роках, після захисту дисертації, присвяченої аналізу сцієнтизму у вченні Ренана, Кульчицький взагалі публікувався небагато, більше зосередившись на викладацькій діяльності, цікавився питаннями виховання, його педагогічними і психологічними аспектами, які в ширшій перспективі щоразу приводили його до потреби дослідження світоглядних питань. Коли ж взявся глибше вивчати такі питання – найперше у статті «Лад чи хаос у сучасній філософії», опублікованій у літературно-науковому часописі «Ми» 1939 року, – то зауважив, що в тогочасній філософії варто виокремити два провідні напрями, а саме: *філософію знання*, яка «виходить від поодиноких наук, розглядає їхню структуру, відкриває незмінні закони людського пізнання, що можуть запевнити сувору об'єктивну науковість філософічному пізнанню» [Кульчицький, 2024, с. 18] й представлена неокантіанством та емпіріокритицизмом, а також *філософію життя*, яка «вважає пізнання тільки за один із засобів та виявів безмежного багатогранного Життя» [Кульчицький, 2024, с. 18] і серед ключових концепцій якої він виокремив прагматизм В. Джеймса, інтуїтивізм А. Бергсона, психологічний персоналізм В. Штерна тощо. Як бачимо, він залишає поза увагою філософський доробок школи Твардовського чи інших професорів Львівського університету, натомість орієнтуючись на західноєвропейські філософські напрями.

Кульчицький чітко усвідомлює, що, попри певну різність методологій і тематики, обидва напрями – філософія знання і філософія життя – взаємопов'язані між собою загальними принципами пізнання, з яких виростають. Згодом, вибудовуючи власну філософську концепцію персоналізму, український учений поєднуватиме ідеї і філософії знання, і філософії життя. В єдності підходів обох напрямів він виявить неабиякий філософсько-антропологічний потенціал.

Пояснюючи свій інтерес до проблеми людини, у праці «Філософічна антропологія. Нова наука – стара проблема», опублікованій 1947 року в журналі «Арка», Кульчицький констатував: «Не можна не назвати найстаршою, найскладнішою і чуттєво найближчою людині – *саме проблему людини*» [Кульчицький, 1947, с. 6]. Цю проблему він редукує до потреби зрозуміти, в чому полягає людське єство, тобто наша суть. Відповісти на це запитання складно, оскільки, як зауважує Кульчицький, «людина як мікрокосм в своїй суті така ж безкінечна – як макрокосм всесвіту» [Кульчицький, 1947, с. 6]. Як бачимо, аналізуючи природу людини, він послуговується термінологією Г. Сковороди, хоча й не аналізує у цьому тексті його поглядів безпосередньо. Кульчицький радше звертає увагу на дослідження учених К. Гелена, М. Шелера і Ф. Лерша. Саме вони першими поставили питання створення філософської антропології – окремої науки, яка вивчатиме людину як цілість. Іншим наукам – неважливо чи гуманітарним, чи соціальним, чи природничо-біологічним – цього не вдається: предметом їхніх досліджень завжди буде якийсь окремий аспект знань про людину («окремі відтинки дійсности»), але не буття людини, яке дане в його цілості. З іншого боку, й знання про людину як таку неможливо отримати без послуговування доробком окремих наук, кожна з яких вказує на ось цю цілісність людської природи, де в єдиній системі поєднані і тілесні сприйняття, і психічні переживання.

Попри те, що філософська антропологія виростає з філософії життя (із праць А. Шопенгауера, Ф. Ніцше, А. Бергсона), сам Кульчицький вдається до аналізу й інших напрямів філософської думки, насамперед екзистенціалізму. Аналізуючи у статті «Екзистенціалізм. Екзистенціальна концепція життя та українська духовність», опублікованій 1948 року у часописі «Проблеми» (журналі національно-державної думки), праці насамперед німецьких екзистенціалістів М. Гайдеггера і К. Ясперса, О. Кульчицький робить висновок, що «екзистенція являється постаттю духового життя, яка виникає з перемоги над біотичним існуванням» [Кульчицький, 1948, с. 10]. Рух філософської думки у напрямі дослідження духового життя, на думку Кульчицького, є принципово правильним, адже дає змогу зрозуміти природу людини, однак екзистенціалісти приходять до осмислення людини через категорії людської покиненості, межових ситуацій, нудьги, суму, екзистенціального відношення до смерті тощо. Таке потрактування замикає людину на самій собі й робить відстороненою щодо світу. Але можна вибудувати відношення до світу по-іншому. Як пояснює український учений: «... на нашу думку зовсім можлива постать екзистенціалізму, що не означає собою відвернення від світа, але його перевищення і доповнення, як напр., у вченні св. Франца Асизького, а в нас Сковороди...» [Кульчицький, 1948, с. 13]. Ось ця особлива форма

екзистенціалізму згодом буде як ним самим, так і дослідниками його творчості окреслена концептом персоналізму, зокрема християнсько-філософського персоналізму [Васянович, 2022]. Варто зауважити, що за такої інтерпретації саме поняття персоналізму уже виходить за межі філософського напрямку – його розуміють широко: як осмислення людської особи.

Треба зауважити, що особу в персоналізмі розуміють як первинну реальність, що конститує духовну сутність людини. Сама ж людина, згідно з Кульчицьким, є фізично-психічно-ментально-духовною сутністю й лише в цілості цих компонентів фізичного, психічного і духовного життя може бути пізнана повною мірою. Для цього спершу знадобиться методологія цілісно-структурної психології, яку він активно використовує в «Основах філософії і філософічних наук», але яку доповнює інструментарієм філософської антропології. Останнє чітко помітно у праці «Введення у філософічну антропологію» 1973 року, де він уже намагається охарактеризувати ключові ознаки особи і особовості – поняття, що є спільними для структурної психології і філософської антропології. Особу, услід за М. Гартманом, Кульчицький визначає як *«своєрідність і самобутність способу буття людини»*, а услід за В. Штерном серед її основних рис вказує одність, якість, активність, телеологію (унапрямлєність на цілі), самоціль (самозбереження і саморозвиток). Цим особа відрізняється від речі, яка завжди є пасивним агрегатом чи механізмом з індиферентним існуванням. Людська особа, поєднуючи в цілості власного Я фізичне і психічне, володіє ще й самосвідомістю, що дає їй змогу досягнути саму себе, власну індивідуальність. Що ж стосується особовості, то її Кульчицький розуміє як вищу форму еволюції особи, що має стосунок не лише до психічного життя, а й до духовості, не лише до природи, а й до культури [Кульчицький, 1973, с. 35]. Як результат, щоб зрозуміти людське буття і його вищі форми прояву, потрібно зануритися у світ культури. А це можливо лише здійснюючи перехід від дослідження окремої людини до вивчення суспільства, психосоціального виховання, етнопсихології, характерології народу і тих постатей, які втілюють у собі його духовні ідеали і у творчості яких віднаходять цінності, що формують національну ідентичність. Одним із таких велетів духу, виразником української духовної культури і провідником українського народу є Г. Сковорода. Цілком закономірно, що його творчість привернула увагу О. Кульчицького. Як саме це сталося, охарактеризуємо далі.

Де і за яких обставин популяризував ідеї Сковороди?

На українському духовному спадку дослідники акцентували увагу постійно, але в часі ювілейних дат така практика набувала неабиякого масштабу й приносила багато позитивних результатів. Так було 1956 року в часі святкування 100-річчя від дня народження Івана Франка, де зокрема лише у Львівському університеті пройшли численні наукові заходи й видали низку наукових публікацій. Про українську культуру широко заговорили і 1964 року в часі відзначення 150-річчя від дня народження Тараса Шевченка, коли з ініціативи М. Бажана видатного Кобзаря вшановували по всьому світу, а до України тоді приїхало чимало відомих західних учених і громадських діячів (зокрема ті ж таки Ж.-П. Сартр і С. де Бовуар з цієї нагоди, як відомо, побували

у Києві і Львові). Добрі починання вимагали не лише популяризації, а й проведення професійних наукових досліджень. Так наприкінці 60-х років з ініціативи П. Копніна в Інституті філософії В. Нічик з низкою наукових співробітників почали реалізовувати масштабний проект із дослідження спадщини Києво-Могилянської академії й уже невдовзі було прийняте рішення про ювілейне видання творів Григорія Сковороди [Кашуба, 2017]. Аналогічні заходи з нагоди вшанування видатного філософа вирішили проводити і в Українському вільному університеті (УВУ) в Мюнхені. Звісно, що самотійно, перебуваючи по той бік залізної завіси. О. Кульчицький, як провідний учений УВУ, його ректор у 1962–1963 роках, був одним з тих, хто активно долучився до вшанування Григорія Сковороди закордоном і популяризував ідеї українського Сократа у низці публікацій та публічних виступів, а заодно й дослідив його творчість, що виявилася для нього близькою своїми духовно-світоглядними настановами.

Кульчицький виступив із низкою доповідей у багатьох освітніх осередках Європи й Північної Америки, зокрема: в березні 1972 року у Штутгартському університеті він прочитав доповідь «Коменський і Сковорода в спектральній аналізі чеської, німецької та української ментальності», 11 січня 1973 року – доповідь «H. Skovoroda – précurseur du personalisme» в Інституті славистичних студій (Париж), 23 лютого 1973 року – «Skovoroda – expression de l'ethnopsychisme ukrainien» в Католицькому інституті Парижа, 13 квітня – «Skovoroda – Vorläufer des Personalismus» у Штутгартському університеті, 2 травня – «Skovoroda – Expression de l'ethnopsychisme ukrainien» в Університеті Лілля, 15 червня – «H. Skovoroda – Vorläufer des Personalismus» в Інституті славистичної філології Віденського університету, 1 липня – «Skovoroda – Vorläufer des Personalismus» в УВУ у співпраці з семінаром з історії Східної та Південно-Східної Європи при Мюнхенському університеті імені Людвіга-Максиміліана, 9 серпня – «Сковорода як антрополог персоналізму» в Домі Української Науки (Мюнхен), 16 липня – «H. Skovoroda als Philosoph des Selbsterkenntnis und Vorläufer des Personalismus» в Мюнхені в УВУ і для Кантівського товариства, 19 жовтня – «Skovoroda als Philosoph der Selbsterkenntnis und Vorläufer des Personalismus» на теологічному факультеті Інсбруцького університету (Австрія), 21 березня 1974 року – «Skovoroda als Philosoph der Selbsterkenntnis und Vorläufer der Personalismus» в Зальцбурзькому інституті славистичної філології Університету Зальцбурга, з 16 жовтня по 26 жовтня 1974 року – перебуваючи за океаном – у Філадельфії, Ньюарку, Нью-Йорку, Торонто, Чикаго, Вашингтоні – прочитав доповіді «Людина в перспективі сквородянської філософії себепізнання та поглядів сучасного персоналізму», «Процес перетворення особи в особовість за Сковородою і за сучасними персоналістами», «Персоналістична сквородянська концепція людини – антитеза марксистсько-ленінської концепції»¹ [Єржабкова, 1996, с. 189–190].

¹ Цю доповідь вперше опублікували у книзі «Український персоналізм» [Кульчицький, 1985]. У цьому тексті узагальнено більшість тих ідей, які Кульчицький репрезентував перед аудиторією німецькою і французькою мовами й виклав у

Також Кульчицький опублікував кілька статей, присвячених розгляду творчості Сковороди в газетах, а саме: «Архиепископ Жан Рюн про Григорія Савича Сковороду», *Пресова інформація УВУ*, 1973; «Три доповіді про особовість людини. (Пов'язаність доповідей – чим є людина? чим є сквородянська людина? і чим є українська людина? – з діяльністю Українського Вільного Університету)», *Гомін України*, 1 лютого 1975; «Чим є людина, сквородянська людина, чим є українська людина?» (Цілеспрямованість трьох доповідей про людину), *Америка*, 11 березня 1975; «Людина – за філософією Гр. Сковороди – антитеза марксо-ленінської концепції» (Філософічно-духовий аспект української культури предметом викладу делегатури УВУ в Шарлеруа, Бельгія), *Українське слово*, 12 грудня 1976; «Постать Г. Сковороди у франкомовній культурі» (Популяризація філософії Г. Сковороди у франкомовному світі), *Українське слово*, 15 травня 1977 року [дет. про бібліографію робіт Кульчицького див.: Єржабкова, 1981–1985].

Але, звісно, найґрунтовніше свої погляди на філософію Сковороди Кульчицький виклав у низці наукових публікацій. Зокрема йдеться про працю «Універсалістичний гуманізм Коменського та персоналістичний гуманізм Сковороди як вияви двох національних духовностей», опубліковану 1972 року німецькою мовою в *Повідомленнях Товариства сприяння розвитку української науки* [Kultschytzkyj, 1972]; через два роки перевидано у Штутгарті в німецькій і чеській версіях [Kultschytzkyj, 1974]. В цій праці він порівнював творчий спадок українського і чеського мислителів, продемонструвавши гуманістичний аспект учень кожного з них.

У своїй наступній публікації «Григорій Сковорода, філософ самопізнання і предтеча персоналізму» («Hryhorij Skovoroda, Philosoph der Selbsterkenntnis und Vorläufer des Personalismus») Кульчицький зосередився уже не так на компаративістиці, як на аналізі ідей українського філософа [Kultschytzkyj, 1975]. Цю працю (її переклад наведено далі) Кульчицький опублікував у німецькомовній збірці УВУ «Hryhorij Savyč Skovoroda (1722–1794)». До цієї збірки увійшли також «Коротка біографія Сковороди» («Eine Kurzbiographie Skovorodas»), адаптована з праці проф. Д. І. Мірчука, «Український філософ Сковорода і православ'я» («Der ukrainische Philosoph Skovoroda und die Orthodoxie») Е. Фьолкля, «Український Руссо: Сковорода та його богословські погляди» («Der ukrainische Rousseau: Skovoroda und seine theologischen Ansichten») Ж. Раппа і «Підбиваємо підсумки сквородинського заходу» («Zusammenfassendes Schlußwort der Skovoroda-Veranstaltung») В. Яніва. Треба зауважити, що того року УВУ провів у різних європейських освітніх осередках загалом 11 наукових заходів, присвячених вшануванню

відповідних іншомовних публікаціях, присвячених аналізу творчості Сковороди [див.: Kultschytzkyj, 1975; Koultychyskyi, 1976]. Порівнявши всі три публікації, присвячені Сковороді, вдалося більш чітко передати українською мовою зміст німецькомовної праці про Сковороду, зберігаючи значною мірою термінологію, якої дотримувався сам Кульчицький, хоча й почасти її модернізовано відповідно до чинних норм української мови.

250-річчя від дня народження Григорія Сковороди. До багатьох із цих заходів долучався О. Кульчицький. А його праця, присвячена аналізу філософії Сковороди (через призму філософських ідей, висловлених у творах «Нарцис», «Асхань», «Бесіда, названа Двоє, про те, що легко бути блаженным», «Байки харківські»), безперечно відкрила цього мислителя німецькомовній публіці. Однак сам Кульчицький на тому не зупинився й доповнив своє дослідження філософських ідей Сковороди вже у праці 1976 року французькою мовою «Skovoroda – philosophe de la connaissance de soi-même et précurseur du personnalisme» [Koultchytskyi, 1976], його найґрунтовнішій публікації, в якій детально проаналізовано ідеї і ключові поняття філософії українського мислителя. На той час, мабуть, ніхто не зробив більше для того, щоб на Заході дізналися про Григорія Сковороду¹.

Персоналістична інтерпретація творчого доробку Сковороди

Кульчицький наголошує на тому, що Сковорода був одним з тих нечисленних мислителів, філософське вчення яких щонайточніше відображало їхній спосіб життя [Kultschytzkij, 1975, S. 30]. Справді, у вченні Сковороди і в його житті важливе місце завжди займала свобода: звідси і любов до мандрів, і обґрунтування безумовного значення цієї цінності у філософських творах. Водночас мандри – це ще й пошук себе, можливість самопізнання. В цьому Сковорода нагадує Сократа: у мандрах він комунікує з іншими, відповідно подорож стає місцем духовної зустрічі різних особистостей. Діалог стає шляхом духовного збагачення, подорож – інструментом самопізнання та, зрештою, відкриття християнських істин символічного світу Біблії. Прагнення Сковороди залишитися вірним своїм переконанням і не піддатися спокусам світу, що втілювалося у знаменитому «Світ ловив мене, та не спіймав», Кульчицький інтерпретує не інакше, як тріумф людської особи над життям і смертю. Уже сам цей факт дає йому підставу для характеристики учення Сковороди як різновиду персоналізму. Кульчицький, услід за Е. Муньє, щоразу уточнює, що не потрібно прагнути віднайти якусь єдину форму персоналізму – насправді існує багато різних персоналізмів [пор.: Kultschytzkij, 1975, S. 32, Koultchytskyi, 1976, р. 56, Кульчицький, 1985, с. 38]. Відповідно учення Сковороди Кульчицький тлумачить як символічно-метафоричну форму репрезентації ідей, близьких по суті персоналістським, а самого Сковороду називає одним з попередників персоналізму. Відповідні розмисли Кульчицький висловив так:

«...Сковорода в перспективі *теперішності* і *майбутності української культури* залишиться *мисленником-філософом* *себепізнання*, а саме як філософ-себепізнання, філософом-антропологом, та наскільки був філософом пізнання в її *переживаннях*, одночасно й *представником філософії життя*. Сковорода є теж і філософом-дослідником *особи*, – “персоналістом”. Точніше “*преперсоналістом*”, наскільки Сковорода своїми “антиципаціями”, збагненням

¹ Хоча «найкращий знавець творчості Сковороди», на думку самого Кульчицького, – це Д. Чижевський [Кульчицький, 1985, с. 37]. Як відомо, той ще 1934 року опублікував у Варшаві ґрунтовне дослідження «Філософія Г. С. Сковороди» [Чижевський, 1934].

пізніших “персоналістичних тверджень” стає “попередником”, “предтечею” персоналістів, що своїми думками, з одного боку, випереджає плеяду пізніших філософів-персоналістів, з другого, щойно *відкриваючи і промовляючи шлях* для персоналістичних думок, висловлює їх *щойно відгадуючи* персоналістичні погляди, які будуть тільки в нашій добі належно розгорнені і систематизовані» [Кульчицький, 1985, с. 38].

До того ж, як вважає Кульчицький, у вченні Сковороди можна віднайти ключові постулати персоналізму (за Муньє), а саме: самотворення особистості, відданість цінностям і творення соціальних зв'язків через комунікацію як засіб розвитку особистості [пор.: Kultschytzkij, 1975, S. 32–33, Koultychyskyi, 1976, p. 58, Кульчицький, 1985, с. 39]. Сковорода, звісно, не оперує подібного роду термінологією, але порушує відповідні питання чи у формі філософських трактатів чи в поезії. Як зауважує Кульчицький, саме в поетичних ритмах добре проявляє себе те, що можна назвати філософією серця. Те, що людина відчуває серцем, визначає її життєвий досвід. Філософія надає інструментарій для інтерпретації фактів життєвого досвіду, який постає як своєрідний текст, що його потрібно збагнути й надати йому відповідну інтерпретацію. Щоб ця інтерпретація була правильною, спершу потрібно вивчити азбучні істини Біблії, її світ символів. Вони більш згожий засіб для пізнання реальності, ніж поняття, оскільки поняття зазвичай позначають лише визначені предмети чи явища, а реальність як така часто-густо заплутана й неоднозначна. Лише знаючи вихідні символи реальності, можна навчитися розуміти тексти нашого досвіду, зокрема наш мікрокосм.

Загалом Кульчицький звертає увагу на подвійну природу серця у Сковороди – через нього проходять наші думки і бажання, іноді піднесені, іноді – ниці. Серце постає своєрідною «внутрішньою людиною», або ж центром людської особи, що охоплює її тілесні, душевні й духові якості, що відкриває людина у процесі себепізнання, а водночас особа віднаходить у своєму нутрі безодню (безмежжя наших думок, яке охоплює усе мислиме нами – і почуття, і змісти свідомості, й цінності та ідеї) людського серця. Кульчицький таку інтерпретацію порівнює з «унітас мультіплекс», тобто «множинною одністю» Штерна [Кульчицький, 1985, с. 40]. Більше того, він щоразу віднаходить якісь цікаві паралелі між думками Сковороди і сучасних персоналістів – усі разом висловлюють ті самі ідеї, але послуговуються різною мовою: унапрявленість співставна тенденціям, сродність – екзистенційним пошукам автентичності, себепізнання на рівні «серця-небосхилу» – сфері особовості, що має справу з вищими вартостями. А раз так, то інтерпретувати одне вчення можна з позицій іншого, наприклад, символічно-метафоричну мову Сковороди тлумачити в термінах структурної психології чи сучасної філософської антропології¹.

Водночас ключем до розуміння преперсоналізму Сковороди стає поняття сродності (спорідненої праці), яке Кульчицький аналізує з позиції внутрішніх унікальних психічних характеристик, якостей і уподобань [Kultschytzkij, 1975, S. 36]. Тобто це питання в інтерпретації Кульчицького є

¹ Див. аналіз ідеї Кульчицького щодо заміни словників у: Синиця, 2025, с. 60–62.

передусім психологічним, а почасти і педагогічним. Рефлексії щодо спорідненої праці порушують питання виховання, набуття навичок і вмінь, які б сповна розкрили людську особистість і були найбільш корисними як для самої людини, так і для суспільства. Зрештою й сам Сковорода чимало уваги приділяє питанням розвитку освіти, оскільки саме педагог може розкрити здібності дитини та спрямувати її до набуття своєї спорідненої праці. Ідею спорідненої праці, за Кульчицьким, доповнює ідея нерівної рівності (подібна до персоналістичного принципу індивідуалізації й загалом така, що втілює суть принципу рівності), за якою не так важливо, скільки здібностей має людина, як те, щоб вона щонайповніше розкрила свій потенціал.

Окрім добре відомих тем філософії Сковороди, Кульчицький звертає увагу й на менш обговорювані, наприклад, на метафору «переживування» (вдумливого, послідовного розмірковування) як того, що робить нас мудрими, на відміну від просто читання багатьох текстів [Kultschytzkyj, 1975, S. 33], яку Сковорода наводить зокрема в «Розмові п'яти подорожніх про істинне щастя в світі» [Сковорода, 2011с, с. 522], у листі до Я. Правицького від 6 березня 1787 року [Сковорода, 2011а, с. 1241]. Цю метафору у Г. Сковороди детально аналізує Д. Чижевський, вказуючи, що на неї довгий час не звертали уваги, хоча саме вона прояснює підхід самопізнання у Сковороди, підкреслюючи те, що детальний, скрупульозний аналіз дає змогу вловити приховані за формою сенси [Чижевський, 1934, с. 130–134].

Зі свого боку, Кульчицький не лише вникає в оригінальні ідеї Сковороди, сформульовані двома століттями раніше, а прагне всіляко їх осучаснити й навіть віднаходить у його вченні думки, суголосі прагматизму й екзистенціалізму. Наприклад, відштовхуючись від думки Сковороди про те, що «Твоя душа – це вічний двигун», Кульчицький міркує про «динаміку серця», онтологію повсякденного існування. Підносячись над повсякденним, людина самопізнає на рівні духу природу цінностей та чеснот і так прямує до щастя, здійснюючи моральну трансформацію самої себе. З огляду на це Кульчицький зауважує: «Щоб створити себе та розвинути в особистість, людина повинна звернутися до справжніх цінностей та пережити їх» («Um sich selbst zu schaffen und zur Persönlichkeit zu entwickeln, muß man sich den echten Werten zuwenden und diese erleben») [Kultschytzkyj, 1975, S. 39]. Шлях до такого осмисленого самовираження особистості значною мірою пролягає через творчість, яка сприяє реалізації цінностей і духовної свободи.

Для повноти представленої персоналістичної інтерпретації не буде зайвим додати, що у праці «Людина за філософією Г. Сковороди антитезою марксистсько-ленінської концепції людини» Кульчицький обґрунтовує думку про те, що саме сквородянське філософсько-антропологічне світовідчужання визначило характерний для новітньої доби культурно-політичний «резистанс» українських дисидентів, борців за волю України [Кульчицький, 1985, с. 37]. До такого висновку він приходять, щоб продемонструвати тяглість української інтелектуальної традиції крізь віки і її перманентну націленість на ідеали свободи і справедливості.

Перекладацькі рішення: кілька зауваг

Зрештою, доцільно звернути увагу на те, як терміни Сковородинської філософії передає Кульчицький німецькою мовою. Що, зрештою, буде помітно в контексті перекладу, наведеного далі. Зараз же варто взяти до уваги і те, як Кульчицький передає ці поняття французькою у праці «Skovoroda – philosophe de la connaissance de soi-même et précurseur du personnalisme». Так буде зрозумілішим хід міркувань самого Кульчицького.

Насамперед варто зауважити, що свою німецькомовну статтю Кульчицький орієнтує на німецькомовного читача, а тому й обирає відповідну форму подачі матеріалу. Наприклад, пишучи про Києво-Могилянську академію, в якій навчався Сковорода, Кульчицький додає, що це українська (*ukrainischen*) академія [Kultschytzkij, 1975, S. 30]¹. Ця інформація само собою зрозуміла для нас, але у той час могла б бути маловідомою для зарубіжного читача. Тож Кульчицький щоразу наголошує на славному минулому українського народу, в історії якого постать Сковороди є, безперечно, непересічною і знаковою.

Загалом при перекладі німецькою (і французькою) ідей Сковороди Кульчицький знаходить влучні відповідники. Хоча треба наголосити, що труднощі виникають уже у процесі перекладу з інших мов українською, оскільки дуже часто українська філософська термінологія, якою послуговується сам Кульчицький, відрізняється від усталених варіантів сучасної української мови. Наприклад, термін «*Persönlichkeit*» традиційно визначають як «особистість» (як є в українському перекладі), хоча сам Кульчицький пише про «особовість». Згідно з ним, особа і особовість є двома визначальними категоріями філософичної антропології. Особу (*Person*) він характеризує як «*своєрідність і самотність* способу буття людини» [Кульчицький, 1973, с. 35], а особовість, згідно з ним, є «...досконалішою, “вищою” формою еволюції особи, формою, яка є виявом не тільки психічності, але й духовності та має відношення не до природи, до натури, але до *культури*...» [Кульчицький, 1973, с. 35]. Не вдаючись в аналіз специфіки значень відповідних термінів у самого Кульчицького, зрозуміло, що їхній контекст виростає з європейського (німецького і французького) персоналізму. Кульчицький же, зі свого боку, лише демонструє як відповідні ідеї уже наявні в філософії самого Сковороди.

Окремі зауваги до перекладу цього й деяких інших термінів, важливі для розуміння філософського спадку Сковороди і особливостей перекладу його фундаментальних понять німецькою і французькою мовами, подані в таблиці 1².

¹ Зокрема на таку особливість звернув увагу А. Дахній у рамках обговорення перекладу представленої статті на теоретико-методологічному семінарі кафедри історії філософії Львівського національного університету імені Івана Франка 9 жовтня 2025 року. – *Прим. ред.*

² Таблицю складено на основі порівняння наведеного у цьому виданні перекладу і праць Кульчицького українською (1985), німецькою (1975) і французькою мовами (1976).

Таблиця 1

Особливості перекладу окремих термінів

Терміни українського перекладу, важливі для розуміння філософії Сковороди	Німецький варіант перекладу Кульчицьким	Французький варіант перекладу Кульчицьким	Зауваги до термінології Кульчицького
особа	Person	personne	
особистість	Persönlichkeit	personnalité	замість «особистості» використовує «особовість»
самопізнання	Selbsterkenntnis	connaissance de soi-même	себепізнання
нерівна рівність	die ungleiche Gleichheit	l'inégale égalité	
спорідненість	Wahlverwandschaften	affinité	передаючи зміст цього поняття, пише про ідею Srodstwa, Srodnosti (в транслітерації латиницею)
Серце як «безодня ідейних думок»	Das Herz als «Abgrund der ideenhaften Gedanken»	«abîme du cœur»	пише про «безодню серця», «бездонність серця»
свобода	Freiheit	liberté	
внутрішнє єство	Innesein	l'intériorité humaine	нутро
цінність	Wert	valeurs	вартість

Зрозуміло, що слова, які він вживає у своїх творах українською мовою («нутро» [напр., Кульчицький, 1985, с. 40], «вартості» [напр., Кульчицький, 1985, с. 44, Кульчицький, 1995, с. 124], «себепізнання» [напр., Кульчицький, 1985, с. 40–41] тощо), вказують на активний процес формування української філософської термінології й відповідно багатство мовних засобів для вираження філософських понять.

Окрім термінології, Кульчицький подає іншими мовами й окремі фрагменти текстів Сковороди – як поетичні, так і прозові. Щоб зрозуміти особливості перекладу поетичного спадку Сковороди О. Кульчицьким німецькою і французькою мовами, наведемо у таблиці 2 відповідні фрагменти на прикладі другої строфи пісні 11-тої Г. Сковороди («Сад Божественних Пісень, що Проросли із зерен Святого Письма»), яку той із дещо зміненим завершенням наводить у діалозі «Розмова, названа Алфавіт, або Буквар миру». А для того, щоб продемонструвати специфіку його перекладів німецькою і французькою мовами розглянемо прозовий фрагмент із цього ж діалогу.

Таблиця 2

Особливості перекладу окремих поетичного і прозового фрагментів

Оригінал (староукраїнською)	Редакція В. Шевчука	Німецькомовний переклад О. Кульчицького	Франкомовний переклад О. Кульчицького
<i>поетичний фрагмент</i>			
Бездна Дух есть в человѣкѣ, вод всѣх ширшій и не- бес. Не насытиш тѣм во вѣки, чем плѣняет Мїр сей весь [Сковорода, 2011b, с. 683].	Прірва – дух у чо- ловіка, Ширша вод усіх, небес, Не насититься нів- віки, Тим, чим вабить світ увесь [Сковорода, 1994, с. 450].	Der menschliche Geist ist ein Abgrund Geräumiger als Himmelsgewölbe und Gewässer, Jahrhundertlang wird er nicht satt davon, Was den Menschen an die Erde bindet... [Kultschytzkyj, 1975, S. 34].	L'esprit de l'homme est un abîme plus large que les eaux et les cieux, Inassouvi durant des siècles De ce qui nous lie à ce monde... [Koultytskyi, 1976, p. 72].
<i>прозовий фрагмент</i>			
«И сіе-то есть быть Щастливым: Узнать, найти себе самáго» [Сковорода, 2011c, с. 515].	Оце і є бути щасли- вим – [пізнати], знайти самого себе [Сковорода, 1994, с. 340].	Das aber ist Glückseligsein: sich selbst erkennen, sich selbst finden [Kultschytzkyj, 1975, S. 40].	ce n'est que cela la félicité, se connaître, se retrouver [Koultytskyi, 1976, p. 110].

Як бачимо, перекладацькі рішення, яких дотримується Кульчицький, дають змогу передати суть ідей Сковороди доволі точно, а обрана автором стратегія – персоналістської інтерпретації ідей українського філософа – загалом зробила відомим учення Сковороди закордоном, продемонструвавши суголосся його ідей кращим зразкам європейської філософської думки, не лише тої, якої він навчався у Києво-Могилянській академії, а й новітньої, популярної в часи уже самого Кульчицького.

Висновок

Отже, можемо зробити висновок, що Сковорода був одним із тих філософів, ідеї якого найбільше надихали Кульчицького у пізній період творчості. Одним із численних свідчень цього, безперечно, стали його дослідження, присвячені аналізу творчості Сковороди, які не втратили своєї актуальності досі. Не випадково, працю «Hryhorij Skovoroda, Philosoph der Selbsterkenntnis und Vorläufer des Personalismus» (1975) разом із його працею «Ševčenko-Kult in tiefenpsychologischer Sicht» (1964) німецький дослідник Ф. Треммель охарактеризував так:

«Попри те, що це лише статті для пам'ятних томів, а не монографії... вони, мабуть, виражають усю сферу напруженості між його персоналістською антропологією та її феноменологічними чи символічно-глибинними герменевтичними методами краще, ніж факультативне чи парадигматичне фрагментування всієї його творчості. Лише коли ми екзистенційно переживемо європейську інтелектуальну драму, що розгортається перед нашими очима на Сході, творчість Кульчицького знову відкриється нам у своєму глибокому вимірі» («Es sind lediglich Artikel zu Festschriften, keine Monografien... In diesen Beiträgen kommt aber das ganze Spannungsfeld seiner personalistischen Anthropologie und ihrer phänomenologischen bzw. symbolisch-tiefenhermeneutischen Methoden vielleicht schöner zum Ausdruck als es eine fakultative bzw. paradigmatische Fraktionierung seines Gesamtwerkes darzustellen vermag. Erst wenn wir das europäische geistige Drama, das sich vor unseren Augen im Osten vollzieht, existentiell erfahren, wird sich uns Kulchytskyis Werk in seinen Tiefendimension erneut offenbaren») [Tremmel, 2025, S. 1].

Але уже сьогодні з упевненістю можна сказати, що творчість О. Кульчицького і загалом його внесок у популяризацію української філософії і культури, заклали надійний фундамент для розбудови і збереження української духовності як невід'ємної частини європейської інтелектуальної традиції.

Список використаних джерел

1. Васянович Г. Християнсько-філософський персоналізм Григорія Сковороди (до 300-річчя з дня народження) : монографія. Львів : Норма, 2022. 268 с.
2. Вербова Р. Персоналізм в українській філософії. Львів : Новий Світ – 2000, 2024. 260 с.
3. Єржабова Б. Бібліографія наукових праць Олександра Кульчицького (1895–1980). *Визвольний шлях*. 1981. № 2. С. 220–229; 1982. № 6. С. 759–763; № 7. С. 865–870; 1983. № 6. С. 730–739; 1985. № 5. С. 612–619; № 6. С. 735–740.
4. Єржабова Б. У століття з дня народження Олександра Кульчицького, 1895–1980 (Закінчення, 2). *Визвольний шлях*. 1996. Том XLIX, кн. 2(575). С. 186–192.
5. Карась А. Філософія Олександра Кульчицького. Кульчицький О. *Основи філософії і філософічних наук*. Мюнхен – Львів : Український Вільний Університет, 1995. С. 9–22.
6. Кашуба М. «Філософія – це квітка, яка розцвітає на тлі епохи» (Розмова з П. Бартусяком, В. Олінкевичем і О. Смолінською). *Sententiae*. 2017. Том 36, № 2. С. 154–170. DOI: <https://doi.org/10.22240/sent36.02.154>.
7. Кульчицький О. Введення у філософічну антропологію. Мюнхен : Український вільний університет, 1973. 198 с.
8. Кульчицький О. Екзистенціалізм. Екзистенціальна концепція життя та українська духовність. *Проблеми* : журнал національно-державної думки. 1948. Ч. 1–2. С. 10–13.
9. Кульчицький О. Лад чи хаос в сучасній філософії. Гончаренко О. Олександр Кульчицький про сучасну філософію як розгалуження одного верховіття дерева знання та життя. Передмова до статті Олександра Кульчицького «Лад чи хаос у сучасній філософії». *Humanitarian Vision*. 2024. Вип. 10, № 2. С. 17–21. DOI: <https://doi.org/10.23939/shv2024.02.013>.
10. Кульчицький О. Філософічна антропологія. Нова наука – стара проблема. *Арка*. 1947. Ч. 5. С. 6–7.

11. Кульчицький О. Людина за філософією Г. Сковороди антитезою марксистсько-ленінської концепції людини. Кульчицький О. *Український персоналізм*. Мюнхен; Париж : Український вільний університет, 1985. С. 37–48.
12. Митрович К. Професор Кульчицький між нами. Кульчицький О. *Український персоналізм*. Мюнхен – Париж : Український вільний університет, 1985. С. 5–14.
13. Синиця А. Аналітичний погляд на філософську антропологію Олександра Кульчицького. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. 2025. Вип. 32, ч. 1. С. 55–67. DOI: <http://doi.org/10.30970/vps.2025.3201.05>.
14. Синиця А. Кант і Львівський університет. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*. 2024. Вип. 31. С. 7–19. DOI: <http://doi.org/10.30970/vps.2024.31.01>.
15. Сковорода Г. До Якова Петровича Правицького. Лист № 86. *Григорій Сковорода. Повна академічна збірка творів* / за ред. Л. Ушкалова. Едмонтон – Торонто : Видавництво Канадського інституту українських студій ; Харків : Майдан, 2011. С. 1240–1241.
16. Сковорода Г. Разговор, называемый алфавит, или Букварь міра). *Григорій Сковорода. Повна академічна збірка творів* / за ред. Л. Ушкалова. Едмонтон – Торонто : Видавництво Канадського інституту українських студій ; Харків : Майдан, 2011. С. 645–728.
17. Сковорода Г. Разговор Пяти путников о истинном щастіи в жизни (Разговор Дружеский о Душевном мирѣ). *Григорій Сковорода. Повна академічна збірка творів* / за ред. Л. Ушкалова. Едмонтон – Торонто : Видавництво Канадського інституту українських студій ; Харків : Майдан, 2011. С. 502–644.
18. Сковорода Г. Розмова п'яти подорожніх про істинне щастя в житті [Товариська розмова про душевний мир] / за ред. В. Шевчука. *Сковорода Григорій. Твори* : у 2 т. Київ : Обереги, 1994. Т. 1. С. 325–358.
19. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди. Варшава : Український науковий інститут, 1934. 221 с.
20. Honcharenko O. Oleksandr Kulczycki's philosophy and the Lviv-Warsaw School. *Analiza i Egzystencja*. 2020. Vol. 50. P. 19–39. DOI: <http://doi.org/10.18276/aie.2020.50-02>.
21. Koultychyskyi A. Skovoroda – philosophe de la connaissance de soi-même et précurseur du personnalisme. *Skovoroda philosophe ukrainien: Colloque tenu le 18 janvier 1973 à l'Institut d'Études Slaves de Paris à l'occasion du 250e anniversaire de la naissance de Skovoroda (1722–1792)* / Préf. de P. Pascal. Paris, 1976. P. 55–110. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/12680/file.pdf>.
22. Kultschytzkij A. von. Der universalistische Humanismus Komensky's und personalistische Humanismus Skovoroda's. Kratochvil J. et al. *H. S. Skovoroda, J. A. Komenský, T. G. Masaryk*. Stuttgart : Omnipress, 1974. S. 30–42. = чеською: Kultschytzkij A. von. Komenského universalismus a skovorodův personalismus. Kratochvil J. et al. *H. S. Skovoroda, J. A. Komenský, T. G. Masaryk*. Stuttgart : Omnipress, 1974. S. 23–29.
23. Kultschytzkij A. von. Hryhorij Skovoroda, Philosoph der Selbsterkenntnis und Vorläufer des Personalismus. *Hryhorij Savyč Skovoroda (1722–1794)*. München : Ukrainische Freie Universität, 1975. S. 30–40.
24. Synytsia A. Analysis of Oleksandr Kulchyskyi's anthropological research in the context of European philosophy. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2021. Vol. 19. P. 138–149. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i19.236071>.

25. Tremmel F. Alexander von Kultschytzkij [Лист, адресований учасникам Міжнародного круглого столу у Львівському національному університеті імені Івана Франка з нагоди 140-річчя від дня народження Степана Балея і 130-річчя від дня народження Олександра Кульчицького / Цифровий архів кафедри історії філософії Львівського національного університету імені Івана Франка]. Hamburg, den 6. Februar 2025. 2 S.

References

- Chyzhevskiy, D. (1934). *Filosofiiia H. S. Skovorody* [Philosophy of H. S. Skovoroda]. Warsaw: Ukrainian Scientific Institute. (In Ukrainian).
- Honcharenko, O. (2020). Oleksandr Kulczycki's philosophy and the Lviv-Warsaw School. *Analiza i Egzystencja*, 50, 19–39. <http://doi.org/10.18276/aie.2020.50-02>
- Karas, A. (1995). *Filosofiiia Oleksandra Kulchytskoho*. In O. Kulchytskyi, *Osnovy filosofii i filosofichnykh nauk* [Fundamentals of Philosophy and Philosophical Sciences] (pp. 9–22). Munich–Lviv: Ukrainian Free University. (In Ukrainian).
- Kashuba, M. (2017). «Filosofiiia – tse kvitka, yaka roztsvitaie na tli epokhy» (Rozмова z P. Bartusiakom, V. Olinkevychem i O. Smolinskoiu) [«Philosophy is a flower blooming against a background of an epoch» (Conversation with P. Bartusiak, V. Olinkevych and O. Smolinska)]. *Sententiae*, 36, 2, 154–170. (In Ukrainian). <https://doi.org/10.22240/sent36.02.154>
- Koulchytskyi, A. (1976). Skovoroda – philosophe de la connaissance de soi-même et précurseur du personnalisme. *Skovoroda philosophe ukrainien: Colloque tenu le 18 janvier 1973 à l'Institut d'Études Slaves de Paris à l'occasion du 250e anniversaire de la naissance de Skovoroda (1722–1972)* (pp. 55–110) / Préf. de P. Pascal. Paris, 1976. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/12680/file.pdf>
- Kulchytskyi, O. (1947). *Filosofichna antropohiia. Nova nauka – stara problema* [Philosophical anthropology. New science – old problem]. *Arka*, 5, 6–7. (In Ukrainian).
- Kulchytskyi, O. (1948). *Ekzystentsiializm. Ekzystentsiialna kontseptsiiia zhyttia ta ukrainska dukhovist* [Existentialism. Existential Concept of Life and Ukrainian Spirituality]. *Problemy: journal of national-state thought*, 1–2, 10–13. (In Ukrainian).
- Kulchytskyi, O. (1973). *Vvedennia u filosofichnu antropohiiu* [Introduction to Philosophical Anthropology]. Munich: Ukrainian Free University. (In Ukrainian).
- Kulchytskyi, O. (1985). *Liudyna za filosofiieiu H. Skovorody antytezoiu marksystskoleninskoi kontseptsii liudyny* [The human being in H. Skovoroda's philosophy is the antithesis of the Marxist-Leninist concept of the human being]. In O. Kulchytskyi, *Ukrainskyi personalizm* [Ukrainian Personalism] (pp. 37–48). Munich – Paris: Ukrainian Free University. (In Ukrainian).
- Kulchytskyi, O. (2024). *Lad chy khaos v suchasni filosofii* [Order or Chaos in Modern Philosophy]. In O. Honcharenko, Oleksandr Kulchytskyi pro suchasnu filosofiui yak rozghaluzhennia odnogo verkhovittia dereva znannia ta zhyttia. *Peredмова do statti Oleksandra Kulchytskoho «Lad chy khaos u suchasni filosofii»* [Oleksandr Kulchytskyi on modern philosophy as a branching of the crown of one tree of knowledge and life. Foreword to the article by Oleksandr Kulchytskyi «Order or Chaos in Modern Philosophy»]. *Humanitarian Vision*, 10, 2, 17–21. (In Ukrainian). <https://doi.org/10.23939/shv2024.02.013>
- Kultschytzkij, A. von. (1974). *Der universalistische Humanismus Komensky's und personalistische Humanismus Skovoroda's*. Kratochvil J. et al. *H. S. Skovoroda, J. A. Komenský, T. G. Masaryk* (S. 30–42). Stuttgart: Omnipress, 1974. = in Czech: Kultschytzkij, A. von. (1974). *Komenského universalismus a skovorodův*

- personalismus. In J. Kratochvil et al. *H. S. Skovoroda, J. A. Komenský, T. G. Masaryk* (s. 23–29). Stuttgart: Omnipress.
- Kultschytskyj, A. von. (1975). Hryhorij Skovoroda, Philosoph der Selbsterkenntnis und Vorläufer des Personalismus. *Hryhorij Savyč Skovoroda (1722–1794)* (S. 30–40). München: Ukrainische Freie Universität.
- Mytrovych, K. (1985). Profesor Kulchytskyi mizh namy [Professor Kulchytskyi is among us]. In O. Kulchytskyi, *Ukrainskyi personalizm* [Ukrainian Personalism] (pp. 5–14). Munich – Paris: Ukrainian Free University. (In Ukrainian).
- Skovoroda, H. (1994). Rozмова piaty podorozhnykh pro istynne shchastia v zhytti [Tovaryska rozмова pro dushevnyi myr] [Conversation of the five travelers about true happiness in life (Friendly conversation about soulful peace)] / ed. by V. Shevchuk. In Skovoroda Hryhorii. *Tvory* [Works] : in 2 volumes. (Vol. 1, pp. 325–358). Kyiv: Oberehy, 1994. (In Ukrainian).
- Skovoroda, H. (2011a). Do Yakova Petrovycha Pravytskoho. Lyst № 86 [To Yakiv Petrovych Pravytskyi. Letter No. 86]. In Hryhorii Skovoroda, *Povna akademichna zbirka tvoriv* [Complete Academic Collection of Works] (pp. 1240–1241) / ed. by L. Ushkalov. Edmonton – Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press; Kharkiv: Maidan. (In early modern Ukrainian).
- Skovoroda, H. (2011b). Razghovor, nazyvaemyi alfavyt, ili Bukvar myra [The conversation called the Alphabet, or Primer of the World]. In Hryhorii Skovoroda, *Povna akademichna zbirka tvoriv* [Complete Academic Collection of Works] (pp. 645–728) / ed. by L. Ushkalov. Edmonton – Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press; Kharkiv: Maidan. (In early modern Ukrainian).
- Skovoroda, H. (2011c). Razghovor Piaty putnykov o ystynnom shchastii v zhyznyi (Razghovor Druzheskyi o Dushevnom myri) [Conversation of the five travelers about true happiness in life (Friendly conversation about soulful peace)]. In Hryhorii Skovoroda, *Povna akademichna zbirka tvoriv* [Complete Academic Collection of Works] (pp. 502–644) / ed. by L. Ushkalov. Edmonton – Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press ; Kharkiv: Maidan. (In early modern Ukrainian).
- Synytsia, A. (2021). Analysis of Oleksandr Kulchytskyi's anthropological research in the context of European philosophy. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 19, 138–149. <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i19.236071>
- Synytsia, A. (2024). Kant and Lviv University. *Visnyk of the Lviv University. Series Philosophical Sciences*, 31, 7–19. (In Ukrainian). <http://doi.org/10.30970/vps.2024.31.01>
- Synytsia, A. (2025). Analitychnyi pohliad na filosofsku antropolohiiu Oleksandra Kulchytskoho [Analytic view of Oleksandr Kulchytsky's philosophical anthropology]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii Filozofski nauky*, 32, 1, 55–67. (In Ukrainian). <http://doi.org/10.30970/vps.2025.3201.05>
- Tremmel, F. (2025). Alexander von Kultschytskyj [Letter addressed to the participants of the International Round Table at the Ivan Franko National University of Lviv on the occasion of the 140th anniversary of the birth of Stepan Balei and the 130th anniversary of the birth of Oleksandr Kulchytskyi / Digital archive of the Department of History of Philosophy, Ivan Franko National University of Lviv]. Hamburg, den 6. Februar 2025. 2 S.
- Vasianovych, H. (2022). Khrystyiansko-filosofskyi personalizm Hryhorii Skovorody (do 300-richchia z dnia narodzhennia) [Christian-Philosophical Personalism of Hryhorii Skovoroda (to the 300th Anniversary of His Birth)]. Lviv: Norma. (In Ukrainian).

- Verbova, R. (2024). Personalizm v ukrainskii filosofii [Personalism in Ukrainian Philosophy]. Lviv: Novyi Svit – 2000. (In Ukrainian).
- Yerzhabkova, B. (1981–1985). Bibliohrafiia naukovykh prats Oleksandra Kulchytskoho (1895–1980) [Bibliography of scientific works by Oleksandr Kulchytskyi (1895–1980)]. *Vyzvolnyi Shliakh*, 1981, 2, 220–229; 1982, 6, 759–763; 7, 865–870; 1983, 6, 730–739; 1985, 5, 612–619; 6, 735–740. (In Ukrainian).
- Yerzhabkova, B. (1996). U stolittia z dnia narodzhennia Oleksandra Kulchytskoho, 1895–1980 [In the centenary of the birth of Oleksandr Kulchytskyi 1895–1980 (ending, 2)]. *Vyzvolnyi Shliakh*, 49, 2(575), 186–192. (In Ukrainian).

SKOVORODIANA BY OLEKSANDR KULCHYTSKYI
(Foreword to the translation of O. Kulchytskyi's work «Hryhorii Skovoroda,
Philosopher of Self-Knowledge and Predecessor of Personalism»)

Andrii Synytsia

Ivan Franko National University of Lviv, Department of History of Philosophy
Universytetska Str., 1, Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: andrii.synytsia.edu@gmail.com
ORCID ID 0000-0002-0983-7187

The article examines the specific features of O. Kulchytsky's reception of the philosophical legacy of H. Skovoroda, his ideas of self-knowledge, the heart as the center of a person's spiritual life, freedom, kindred labor, unequal equality, etc. It is clarified how the Ukrainian researcher became interested in Skovoroda's ideas, where and under what circumstances he popularized them, what features the personalistic interpretation he proposed acquired, and how appropriate his translation decisions were in the process of searching for German- and French-language equivalents for the terminology used by Skovoroda. It is demonstrated that Kulchytskyi is trying to apply the terminological apparatus of modern philosophy to the analysis of Skovoroda's work, thereby demonstrating the relevance of the ideas of the Ukrainian early modern thinker today, and in general their harmony with many later concepts – personalism, existentialism, pragmatism, philosophical anthropology, and the philosophy of life in general. It is stated that although the philosophy of life in Kulchytsky's classification is opposed to the philosophy of knowledge, he himself clearly demonstrates that the achievements of various approaches and the achievements of other sciences in general, in particular structural psychology, which seek to comprehend the human person in the entirety of his physical and mental qualities, moral demands, and spiritual needs, will be useful for solving philosophical problems. It is established on the basis of what arguments Kulchytskyi ranks Skovoroda among the predecessors of personalism and attests to the importance of his philosophical legacy not only for philosophy, but also for psychology and pedagogy. It is concluded that Kulchytskyi's work, aimed at popularizing Skovoroda's teachings in the West, contributed to interest in both the figure of the Ukrainian thinker in academic circles and drew attention to the problems of Ukrainianness, revealing the continuity of the domestic intellectual tradition and its harmony with the philosophical ideas of the modern personalistic discourse.

Keywords: H. Skovoroda's philosophy of self-knowledge, personalism, person, personality, philosophical anthropology.